

ДІЯ ПЕРША

Велике ательє; в лівій стіні ззаду — двері в кімнату Рити. Задня стіна — скляна, в ній двері на спільну веранду: скло матове на зріст людини. Трохи далі — двері в коридор. Понад лівою стіною широка канапа, посередині стіл для їжі. Праворуч, на самому краю кону, стоїть велике, завішене білим, полотно, на якому, коли його одпинають і повертають, видно фігуру жінки, схожої на Риту, що схилилась над дитиною. На стінах не видно малюнків, тільки рисунки вуглем або олівцем.

В ательє Ганна Семенівна. Повна, поважна пані з добрим білявим лицем і розумними великими очима. Ходить обережно повз двері, що на веранду, і з заклопотаною цікавістю непомітно заглядає туди. В розчинені двері далеко видно покрівлі будинків города, а напереді — фігури людей, які гаряче балакають між собою. Видно столик, на якому стоїть машинка спиртова, а на ній вариться щось у бляшаній риночці. Над риночкою клопотливо порається Мігуелес — горбоносий смаглявий юнак в оксамитовому піджаці. Видно іноді спокійно-флегматичну постать рудого Блека з червоними баками, виголеними вусами й підборіддям. Він ходить, заклавши руки в кишені бурих, широких оксамитових штанів, які носять італіянські робітники. Щось помітивши,

Ганна Семенівна швидко йде в ліві двері, силкуючись, щоб її не побачили.

Зараз же за нею входить в ательє Корній. Великий, трохи незграбний, мішкуватий, має довге пишне біле волосся, як грива, лице схоже на лице Ганни Семенівни, також з виразом доброї, спокійної сили. Нахмурено, обома руками розчісує волосся назад і дрібними кроками товстих ніг ходить по ательє, поглядаючи часом у двері на веранду. Сідає на канапу.

Через якусь хвилину входить Рита з веранди. Дуже тонка, гнучка, одягнена в чорне, лице з різкими рисами, розвиненими щелепами; лице жагуче, майже дике і грубе, але гарне.

Рита (щільно й з жадібним задоволенням вдивляючись у Корнія, підходить до нього. Немов здивовано говорить). Що з тобою, Нію? Чого ти так раптово втік? Га? Корній (худовчачи волосся, силкуючись удати байду-жого). Зовсім не втік... Я втік? От маєш...

Він має звичай взагалі робити різні рухи плечима, руками — то тре носа, то поводить плечима, а особливо як схвильований.

Нате вам, я втік... Ха! От єсть...

Рита. А нам всім здалося, що ти втік... Месьє Мулен навіть сказав, що ти побіг з таким виглядом, що так і здається, як вибіжить білий медвідь з ломакою в руках. Корній (встаючи). Месьє Мулен — дурень, от і все... Месьє Мулен! Подумаєш...

Рита (з лукаво-радісною непомітною усмішкою). Ну, месьє Мулен не дурень. Це вже мій Білий Медведик трошки занадто. Месьє Мулен — перш усього знаменитий критик. І коли ти на нього будеш ревіти, то він тебе так одрекламує, що...

Корній (обурено). *Na!*¹ То що, що він критик, так я повинен спокійно дивитись, як... (Спиняє себе.) А! Дай мені спокій... І вже. Маєш... Критик, як же... А, дай мені спокій...

Рита (обережно, лукаво). Ти ревнуєш?

Корній. *Na*, маєш... От єсть... Уже... Ха! Як же, розуміється, до всякого французика. А, дай мені спокій. Тільки я от тобі скажу: коли я тобі вже нелюбий, ти вперед мені скажи, а потім уже що хочеш. От. А інакше... негарно. І месє Мулен може полетіти догори ногами от туди на вулицю. От і вже...

Рита. Мені скучно... Я теж людина. Ти все з своїми картинами.

Корній. Ну, от. От уже скучно... (Підходить до полотна, машинально піднімає й дивиться на нього, видно, як помалу заглиблюється й забуває за все.)

Рита. Розуміється. Не те, що скучно, а я не можу одна нести на собі всю сім'ю. Дитина хвора. Чому це досі лікаря немає? Може, доведеться виїхати... Чуєш, Нію?

Корній. Аякже... Звичайно...

Рита. Та годі тобі.

Корній. Зараз, зараз... (Хутко повертається до Рити, пильно вдвляється в неї, переводить знову погляд на полотно.) Гм! Безумовно... Слухай, може, вже мож на сьогодні грошки попозувати? Га?

Рита (обурено). Ти сказився? Дитина хвора, а я буду з нею йому позувати?! Через тебе Лесик і хворий! Щоб ти знав!

Корній (винувато). Ну от, через мене. От єсть. Просто собі... Йому ж краще сьогодні?

Рита (злісно). Зовсім не краще, а гірше... Лікар казав, що він не виживе в цьому кліматі, треба їхати. Ось

зараз він мусить прийти й рішуче сказати. Ти ж сам це знаєш. «Лучче»...

Корній (дивиться на неї, раптом клацає пальцями й швидко повертається до картини). Безумовно! Так і єсть... Так-так-так... (Хапливо шукає очима.) Де палітра, щіточка? Ех! Ну, нічого.

Рита (стиснувши брови, хмуро дивиться на нього, різко і твердо). Мені треба грошей, Корнію!.. Ти чуєш? Я мушу купити лікарства.

Корній. Лікарства? (Тривожно.) Доктор прописав? Зараз, зараз. (Шукає по кишенях.) Ось маєш, п'ять франків... Та було ж уранці краще. (Дає гроші.) Бідний Лесьок... Ех, хлопчинка мій. Ну, та це ж не той... Лікар же казав, пройде... Га? Ах, яке якраз тепер свинство!..

З веранди чути голосні фрази й окремі слова:

— Артист не має нації!

— «Шлунок»...

— Форма?

— Яка форма?

— Що таке «форма»?

Рита. В Парижі не пройде... Лікар не міг тобі цього сказати. Це тобі хочеться так думати...

Корній (прислухаючись до розмови на веранді, не уважно до Рити). Ну от. Звичайно, хочеться так думати. (Зупиняється, слухає.) Але ж... хворіють же діти й тут...

З веранди:

— Одне мистецтво має вічність!

— О!

— От і «о»... Бо одне воно... форма... а всякий артист...

Ха-ха-ха!..

Корній (до Рити). Я зараз. (Хутко йде на веранду.)

Рита. Корнію! Я маю поговорити з тобою.

¹ *Na!* (польськ.) — вигук, що може мати різний смисловий відтінок.

Корній. Зараз, голубко, зараз... Я тільки два слова скажу...
(*Поспішно виходить.*)
Рита закусує губи й помалу повертається до дверей уліво. Звідти обережно виглядає й виходить Ганна Семенівна, питає:
— Ну?
Рита (*хмуро, різко*). Нічого. Його ніщо не пробирає.
Ганна Семенівна. Але ж хоч трошки ревнував?
Рита. Та що з того? Зараз же й забув. Якби я на його очах цілувалась з другим, а йому підставили його полотно, він би й забув про мене. (*Тріпнувши головою.*) Ну, добре!.. Хай так! Побачимо ж, коли так.
Ганна Семенівна. Ах ти, горенько яке з цим хлопцем. Ну, й скажіть на милість, що сталось з ним? І не злого ж серця, Господи милостивий. І от таке!..
Рита. Нічого! Ми ще помірємося. Я дитини не оддам за полотно! О, ні! Хоч би воно йому там було найгеніальніше. Це ще ми побачимо. Хай іде до своєї Сніжинки, коли не любить, а брехати собі не позволю. (*Бере зі столу ніж і сильно встромляє його в стіл.*)
Ганна Семенівна. Та що ви, Ритонько?! Він вас не любить?
Рита (*гордо*). Ого! Хай спробує. Не в тому річ! Він му-сить бути батьком, раз родив дитину. Сам застудив, дитина хвора, грошей нема, і йому те все байдуже... Ще сміє ревнувати! Чекай... (*Хмуро задумується.*)
Ганна Семенівна. Коли ревнує — знак хороший... Ах, біда яка!.. І не злого серця, Господи милостивий... Ну, а цей Мулен хоче купити картину?
Рита. Хоче, здається. Тільки Корній ніби не розуміє моїх натяків. А якби я схотіла, Мулен купив би. Та й йому самому вигідно купити... А поганий все-таки спосіб ми придумали, мамо... Негарний...

Ганна Семенівна. Е, моя дитино, коли сім'ю рятувати, то всякі способи хороші. Аби дав Бог, щоб поміг тільки, щоб очулось його серце... Сім'я — більш за все...
Рита. Не в тому... А в тому, що й я, може ж, не дерево.
Ганна Семенівна (*тривожно*). О? Ну, в такому разі краще вже... О, Бог милує! Краще вже хай свої геніальні картини малює...
Рита (*саркастично*). Так? Аби синкові жінка вірна була? Ха-ха-ха! Може, і з тим скажете помиритись, що він на Сніжинку задивляється? Аби йому добре було? Овва! Коли він так, то й я не буду мовчати. До якої це пори буде?! Дитина? Він кидає, і я кину! Хай!
Чути плач дитини. Обидві прислухаються.
Рита. Лесик плаче! (*Раптово тривожно кидається й прожогом вибігає в сусідню кімнату.*)
Ганна Семенівна (*ідучи за нею, з сумною посмішкою хитає головою*). Ой, така якраз, що кинеш! (*Виходить.*)
На веранді весь час чути глуху розмову. Чується стук. Потім двері з веранди одчиняються, і входить Мулен. Він не молодий уже, але рум'яний, з червцем, очі розумні, хитрі, сластолюбиві й веселі. Пишна золотиста борода розчесана гарним віялом. Волосся посередині з пробором, в оці монокль, одягнений з чисто паризьким шиком.
Мулен. Madame?¹ (*Озирається. Прислухається до кімнати, з якої чути плач дитини.*)
В дверях на веранду з'являється Сніжинка. Вона гарна, ясно-біла, вся пухка і жвава, з яскраво-червоними губами. Рухи повільні і граціозні, як лет сніжинок, вбрана з тонким і випеченим смаком,

¹ Пані (фр).

любується собою й почуває владу своєї краси і привабливості.

Сніжинка (з легкою посмішкою слідує за Муленом. Потім входить з ним в ательє й питає). Месьє, певно, хоче спитати madame, як вона відноситься до теорії мистецтва Гюйо? (Лукаво посміхається.) Мулен (сміючись). Мадемуазель Сніжинка чудесно вмє проходити до самого дна душі людини. Ви якраз вгадали моє таємне бажання.

Сніжинка. Я надзвичайно рада! І думаю, що мадам Пантера — чи то пак! — мадам Каневич з великою охотою скаже вам. Я підкреслюю, месьє, вам, бо з другими вона неохоче про це балакає. Месьє Мулен не вірить? О, в такому разі вона нічого не скаже, й ви нічого не знаєте. Розумієте? Хто в себе не вірить, тому ніхто другий не повірить. (Лукаво.) А в таких справах, як «теорії мистецтва», треба в себе вірити. Мулен (розуміючи її). Ха-ха-ха! Може б, ви мені дали кілька лекцій віри в себе!

Сніжинка. З охотою. Перш усього треба кувати залізо, поки воно гаряче. Раз. Comprenez?¹ Друге: чого хочеш, те мусиш вважати найбільшим за все. Два. Comprenez? Третє. «Теорія мистецтва» мусить обговорюватись не... не під носом у мужа. Voilà tout, mon ami!²

Мулен. Дуже прохаю вибачення, шановний професоре, але мушу запитати: який ви маєте емпіричний ґрунт для ваших многоцінних тезів?

Сніжинка. Мужчині це дуже трудно зрозуміти, але жінщина зразу бачить. Раджу вам довіритися моїм тезам.

¹ Розумієте? (фр.)

² Ось і все, мій друже! (фр.)

Мулен. З великою приємністю. Але... Але ще одно питання. Бачите, я держусь того вузько утилітарного погляду, що людина все робить, навіть дрібниці, маючи себе на увазі. Така моя філософія. І от, збираючи перли, які сипле мені мадемуазель Сніжинка, я хотів би уяснити собі, які перли вона збере за це? Ха-ха-ха! Сніжинка. Сніжинка буде задоволена щастям свого ближнього.

Мулен. Який зветься Білим Медведем?

Сніжинка. Фі, mon cher³, ви маєте поганий смак ставити крапки над «і».

Мулен. Pardon!⁴ (Посміхається, тре руки, ходить по хаті. Зупиняється.) Ні, слухайте, серйозно ви маєте дійсні підстави до таких порад мені? Га?

Сніжинка. Я маю серйозні підстави. Раджу слухатись мене. Потім от що: ви хочете купити полотно Корнія?

Мулен. Хочу. Чудесне полотно... Власне, не так той... школа, розуміється, трохи...

Сніжинка. Не крутіть. Полотно — чудесне. І ви на ньому заробите в двадцять раз більше.

Мулен. О, мадемуазель!

Сніжинка. C'est ça⁵. Нічого! Але раджу вам зараз не купувати. Розумієте? Не купуйте!

Мулен. О? Він виставить її в салоні, і я вже не зможу тоді купити. Ваша рада...

Сніжинка. Ах, так? Значить, ви не визнаєте один з моїх принципів, що те, чого хочеш, мусить бути більш за все? Ні? В такому разі — adieu!⁶ Чорна Пантера не для таких! Фі, жадний!

³ Мій дорогий (фр.)

⁴ Вибачте! (фр.)

⁵ Ось як (фр.)

⁶ До побачення! (фр.)